

BASIN HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİNİN YENİ MEDYA ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ:KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ ÖRNEĞİ

Ayhan Dolunay¹ ve Fevzi Kasap²

Özet

Basın hak ve özgürlükleri, basının, temel bir iletişim alanı olması nedeniyle, iletişim bilimini; hak ve özgürlüklerin ise, etik ve hukuki düzenlemeler ile söz konusu olması sebebi ile, hukuk bilimini ilgilendiren, interdisipliner bir konu olma niteliğini haizdir. Ana akım medya çalışanları için, basın hak ve özgürlüklerine ilişkin çeşitli milletlerarası hukuki belgelerde, anayasalarda ve yasalarda düzenlemeler yer almakla birlikte; artık ana akım medya olarak adlandırılan yapıya, önemli bir alternatif oluşturan yeni medya (internet ortamı, sosyal medya) üzerinden, basın mensubu olarak çalışan bireylerin hak ve özgürlüklerine ilişkin ayrı düzenlemeler bulunmamakta; ana akım medya mensupları ile ilgili hak ve düzenlemelere tabi oldukları kabul görmektedir. Bu durum KKTC açısından da, geçerlidir. Ancak, KKTC’de, ana akım medya mensuplarının hak ve özgürlükleri ile ilgili dahi, kapsamlı düzenlemeler bulunmadığı için; ana akım medya üzerinden bir çok etik olmayan haberin yapıldığı görülmektedir. Ortam ve özellikle de hız olgusu ile, ana akım medyadan farklılaşan yeni medya üzerinden ise, çok daha vahim sonuçlara ulaşan, etik olmayan haberlerin yayılması ve bir çok kişinin haklarının ihlali söz konusu olmaktadır. Çalışmamız, basın hak ve özgürlüklerinin genel olarak tanımlanması, sınırlarının çizilmesi ve özellikle de, yeni medya üzerinden KKTC’de basın mensubu olarak çalışan bireylerin etik ihlallerinin önlenmesi için somut çözüm önerileri sunma amacını taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Basın Hak ve Özgürlükleri, KKTC, Sosyal Medya.*

DISCUSSING THE “FREEDOMS” ABOUT NEW MEDIA IN THE TRNC WITHIN THE FRAMEWORKS OF “LEGAL” AND “ETHICAL” BOUNDARIES

521

Abstract

The rights and freedom of the press has an interdisciplinary nature related with the media and the law. It is a well-known subject that the main stream media employees have established rights and freedom regulated through international law, documents, national constitutions and codes. Now, such regulations are accepted as valid for the alternative / new / social media employees who have not got separate regulations. This must be valid for the TRNC as well. However, here, even the regulations for the main stream media have deficiencies therefore un-ethical media coverage may appear there too. No need to say, such social media appearances, differing from the other’s ones in its fastness, not only violate the personal rights but also create more catastrophic consequences. The current work presents concrete solutions to prevent such un-ethical coverage of the social media employees and to determine the limits of the the rights and freedom of the press.

Keywords: *Freedom of the Press, Law, TRNC, Social Media.*

1. Giriş

Çalışmamızda şu sosyal bilim dallarından yararlanılacaktır: Hukuk Bilimi; Anayasa Hukuku, Bilişim Hukuku, İnsan Hakları, Uluslararası Hukuk, İletişim Bilimi; İletişim Hukuku, İletişim Tarihi, Sosyoloji; Hukuk Sosyolojisi, İletişim Sosyolojisi.

1. Öğr. Gör., Yakın Doğu Üniversitesi, İletişim Fakültesi, KKTC, ayhan.dolunay@neu.edu.tr

2. Doç. Dr.Yakın Doğu Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon Sinema Bölümü, KKTC, fevzi.kasap@neu.edu.tr

Öncelikle belirtilmelidir ki, yukarıdaki sıralama, çalışmada disiplinler arası kıyasen- ağırlık verilecek disiplini/disiplinleri ifade etme amacını taşımamaktadır.

Çalışma konumuz, basın hak ve özgürlüklerinin, yeni medya üzerinden değerlendirilmesi olduğu için, yeni medya üzerinden hak ve özgürlüklerin kullanımı sırasında, hak ve özgürlüklerin ötesindeki (başkalarının hak ve özgürlüklerini zedeleyecek) yaklaşımlar, önceden yasa ile düzenleme altına alınması halinde, suç teşkil edebilecektir. İnternet üzerinden ifa edilen suçlar, bilişim yasaları ile düzenleme altına alındığı için; bu husus, **Bilişim Hukuku**'nu, konumuz ile doğrudan ilişkilendirmektedir. Belirtelim ki, KKTC'de, yürürlükte bir bilişim yasası bulunmamaktadır. Bu durum da, çalışmamızda ele alınacak ihlallerin, **cezazsız** kalmasına yol açmaktadır. Bilişim yasası hazırlanması yönünde çeşitli çalışmalar sürmekle birlikte; hususun konumuz dışındaki detayları, bir başka çalışmamızda ele alınacaktır.

Basın hak ve özgürlükleri meselesi, bir boyutuyla, **İletişim Bilimi** konusu teşkil etmektedir. Çünkü basın, iletişim biliminin en önemli araçlarından biridir. Bu kapsamda da konu, temel bir iletişim bilimi çalışması olma niteliğini haizdir.

Basının hak ve özgürlüklerini **demokrasi** çıkış noktasından hareketle, çizme hususunda, **İletişim Hukuku** konumuza ışık tutacaktır.

Medya ve kitle iletişimi ile, neredeyse eş anlamlı hale gelen, **İletişim Sosyolojisi**; çalışma konumuza, basın hak ve özgürlüklerinin, medya üzerinden ve çalışmamız açısından, özellikle yeni medya üzerine ilişkin olumlu ve olumsuz sonuçlar doğması noktasında, konumuz ile ilişkilenebilir.

İletişim Tarihi, çalışma alanımız olan yeni medyanın, gelişimi ve önceki dönemlerde ilgili kavramın yerini hangi kavramların tuttuğunu açıklama noktasında, konumuz ile ilişkilenebilir. Bu kapsamda, internetin gelişimi, öncesi medya kavramı ve sonraki süreç ele alınacaktır.

Hukuk Sosyolojisi; toplumda olması gerekeni değil, olanın tespiti noktasında, günümüzdeki yasal durumun tespiti ile ilgili, konumuzu kapsamı altına almaktadır.

Toplum bilimi, Sosyoloji; basın hak ve özgürlükleri kullanılırken ve daha da ötesinde, basın hak ve özgürlükleri aracılığı ile, başkalarının hak ve özgürlükleri zedelenirken; toplumda oluşan yaklaşımı tespit konusunda, çalışmamıza ışık tutacaktır.

Basın hak ve özgürlükleri, temel insan haklarından, ifade özgürlüğü başlığı altında yer aldığı için, **İnsan Hakları**, çalışmamız ile doğrudan ilgili konuma gelmektedir.

Anayasa Hukuku, anayasalardaki, basın hak ve özgürlüklerine ilişkin düzenlemeleri ele alma noktasında; Uluslararası Hukuk ise, basın hak ve özgürlüklerine ilişkin uluslararası metinlerdeki düzenlemeleri ele alma noktasında, konumuzu kapsamı altına almaktadır.

Bu kapsamda çalışmamız, interdisipliner bir çalışma olma niteliğini haizdir.

Diğer yandan, çalışmamızda, iletişim hukuku alanındaki yasal düzenlemelerin incelenmesi, içerik analizi yönteminin, yasa analizi olarak kullanımı ile ve hususa ilişkin haberlerin incelenmesi de, yine içerik analizi yöntemi ile gerçekleştirilecek; hususa ilişkin pratikteki sorunların tespiti, alan araştırması yöntemi ile sağlanacak; alanda çalışan basın mensupları ile gerçekleştirilecek yüz yüze görüşmeler ve etik habercilik ihlallerinin toplumda yarattığı etkiler (hatta –deyim yerinde ise- yarattığı ciddi etkiler; infial) üzerinden belirlenecek, sanal ortamda yayınlanan haberlerin, sujesi olan bireyler ile yüz yüze görüşmelerle söz konusu olacaktır.

2. Yeni Medya Kavramı

Yeni Medya kavramı, yaklaşık olarak kırk yıl kadar önce (1970'li yıllarda), bilgi ve iletişim tabanlı araştırmalarda, sosyal, psikolojik, ekonomik, politik ve kültürel çalışmalar yapan araştırmacılar tarafından ortaya atılmış bir kavramdır. Ancak 1970'lerde değinilen anlam, 1990'larda önemli bir ivme kazanan bilgisayar ve internet teknolojisi ile birlikte genişleşmiş, farklı boyutlara ulaşmıştır. İnternet kavramı üzerine kurulan yeni medya; yeni iletişim ortamlarının tümüne verilen genel addır.

Yeni medya veyahut daha açık bir ifadeyle, yeni ortamları tanımlamada bir takım güçlükler karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada, tanımlama yerine, kapsamı ifade etmek, daha açıklayıcı olacaktır. Özetle ifade edelim ki sayısal kodlama temelli yeni medya; internet gazeteciliğini (dijital gazeteler ve blog siteleri); günümüzde yaygın kullanımı söz konusu olan, e-posta sunucularını (*Hotmail, Yahoo vb.*), arama motorlarını (*Google vb.*), video yayını ve izlenmesi amacını taşıyan siteleri (*Youtube vb.*) kapsamı altına alan ağı ifade etmektedir.

Diğer yandan, sosyal paylaşım siteleri olarak tabir edilen, yine yeni medya içerisinde yer almakla birlikte, nitelik itibariyle ayrıca sınıflandırılması gereken siteler (*Facebook, Twiter vb.*), kısa süre içerisinde kurulmuş ve kullanıcı sayılarında büyük artışların söz konusu olduğu gözlemlenmiştir (Avşar and Öngören, 2010: 13). İfade edilen kullanıcı sayılarındaki artış, iletişimin artık, telgraf, telefon, gazete ve televizyon gibi, her biri iletişim alanında devrim yaratmış araçların çok ilerisinde bir mecrada ve vazgeçilemez bir şekilde gerçekleşmekte olduğunun deyim yerinde ise kanıtı olarak da yorumlanabilmektedir. Bu durumun etkenlerinden biri de, bu yeni ortamın hızıdır. Klasik medyaya göre, büyük bir farklılık sağlayan hız hususu; paylaşımların, haberlerin vs., gönderildiği andan, çok kısa bir süre sonra, alıcılara ulaşmasını sağlamaktadır. Bu durum da, yeni medyanın, diğer temel iletişim araçlarından, oldukça farklılaşmasını sağlamakta; yeni medyaya, büyük bir avantaj sağlamaktadır.

Sosyal medya aracılığı ile, internet uygulamaları/siteleri üzerinden, ilgili kullanıcılar, deyim yerinde ise, diğer kullanıcıları memnuniyetiyle haberdar etmektedirler. Bu haberdar etme süreci; içerik, fotoğraf, video, metin ve medyaya ilişkin pek çok diğer oluşumlar şeklinde çeşitlenmektedir. Sosyal medya zaman ve mekân sınırlaması olmadan (mobil tabanlı), paylaşımın, tartışmanın esas olduğu bir insanî iletişim şeklidir. Teknoloji, telekomünikasyon, sosyal iletişimin kelimeler, görseller, ses dosyaları yolu ile sağlandığı bir yapıya sahiptir. İnsanlar hikâyelerini ve tecrübelerini bu bağlamda paylaştığı bir çerçeveye de sahiptir. Genel olarak bireylerin internette birbirleriyle kurduğu diyaloglar ve yaptığı paylaşımlar, sosyal medyayı oluşturmaktadır.

Belirtilen giderek artan eğilim, diğer bir modern ifade ile internetin popülaritesinin yükselmesi meselesi; beraberinde, internetin hangi amaç ile kullanılıyor oluşu (olumlu bir yönde, sadece iletişim, sosyalleşme, bilgi edinme vs. mi; yoksa, olumsuz bir yönde, siyasi otoriteyi/otoriteleri zayıflatmak, hatta ortadan kaldırmak, ülkede/ülkelerde karışıklıklar yaratmak; diğer bireylerin özel verilerine izinsizce erişmek; etik değerlere aykırı yayın/paylaşımlarda bulunmak vs.) sorgulamasına yol açmıştır. Söz konusu sorgulama, ilgili girişimin (belli amaca dayalı olarak yapılan şeyin; yayının/paylaşımın) temelde ifade özgürlüğüne aykırı olup olmaması üzerinden gerçekleşmektedir. Bu noktada, yeni medya üzerinden mesleklerini ifa eden basın mensupları düşünüldüğünde, tıpkı ana akım medya çalışanları açısından olduğu gibi, hukuki sınırlamaların yanı sıra, etik değerler de önem arz etmektedir.

3. Medya – Yeni Medya ve Hukuk İlişkisi

İletişimsel eylem kuramları ile hukukun bağdaştırılmasına dair çalışmalar; iletişim-hukuk ilişkisinin önemine dikkat çekmektedir. Habermas'ın, iletişimsel eylem kuramında, ileri

sürdüğü toplum kuramı, iki temel noktaya dayandırmaktadır. Yaşam dünyası ve sistem. Habermas, hukuku, yaşam dünyası ve sistem arasında bir ortam, bir araç olarak tanımlar (Yükselbaba, 2008: 222); hukukun, yönlendirici araçlar olarak kabul gören para ve güçten bağımsız olarak, sağlama ve yahut kurumsallaştırmaya hizmet ettiğini ileri sürer. Ayrıca, hukuksallaştırma, yani yasal düzenlemelerin ayrıntılandırılması ile, batılı toplum- lar, yaşam dünyasının kolonileştirilmesinin söz konusu olduğunu ifade eder. Bu husus- lar, bir başka çalışma konusu teşkil edecek kadar geniş nitelikte olmasına karşın; hukuk ve iletişimin, ne denli yakın ve bir birini bütünleyici yapıya sahip olduğunu gösterir nitelikte- dir. (Deflem, 1996: 5-6; Deflem, 2014: 881-883).

Diğer yandan, iletişim hukuku başlığı altında, temel konulardan biri olma niteliğini haiz olan basın hak ve özgürlükleri de, her iki alanı bir birine bağlayan, temel hususlardan biridir. Şöyle ki, basın ve/veyahut medya kavramları, iletişim biliminin temel taşlarından biriyken; ilgili kavram kapsamındaki çalışanların, yani basın veyahut medya mensupları- nın, mesleklerini ifa ederken, hangi haklardan yararlanabileceği; özgürlükleri; bahse konu hak ve özgürlüklerin sınırlarının çizilmesi, hukuk bilimi tarafından düzenleme altına alın- maktadır.

Bu noktada, çalışma konumuz açısından belirtmek gerekir ki, klasik medya (ana akım med- ya) çalışanlarının haklarını ve özgürlüklerini ele alan ve bu hususların sınırlarını çizen ba- sın hak ve özgürlükleri genel başlığı; yeni medya ve yeni medya çalışanlarını da kapsamı altına almaktadır. Çünkü belirtildiği gibi, yeni medya, -deyim yerinde ise- önemli ölçüde klasik medyanın yerini almış, bu durum da beraberinde, yeni medya üzerinden görev ifa eden çalışanların, mesleki hak ve özgürlüklerini, tartışmaya açmıştır. İlgili bireylerin, mes- leki hak ve özgürlükleri, klasik medya çalışanlarının mesleki hak ve özgürlükleri ile büyük ölçüde benzeşmekle birlikte; beraberinde, kanaatimizce, daha önemli bir sorumluluk ge- tirmektedir.

Çünkü yukarıda da vurgulandığı gibi, yeni medyada, ana akım medyanın oldukça ötesinde bir hız olgusu söz konusudur. Ana akım medya çalışanlarının pek tabii meslek etiğine uy- gun olarak çalışmalarını gerçekleştirmeleri gerekirken; kat kat üzerinde bir hızla, tüm çalış- malarının bireylere (topluma) ve hatta diğer toplumlara servis edileceği düşünüldüğünde, yeni medya çalışanlarının, daha da yüksek bir özen yükümlülüğü olması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Bu kapsamda, yasalar eliyle, basın hak ve özgürlüklerinin düzenlenmesi hususuna değinmeden önce, etik kavramını genel hatları ile tanımlamak ve iletişim etiği hususuna değinmek gerekmektedir.

4. İletişim Etiği

Bilim ve teknolojinin, küreselleşen dünya yapısında devletlere/kurumlara evrensel bir güç kazandırması, etik ilkelerin oluşturulması ve benimsenmesini kaçınılmaz hale getirmiştir. Etik değerler, belirli meslek gruplarının kendi iç denetimlerini oluşturmasını zorunlu kıl- mış ve hak - hukuk, ahlaki sorumlulukların belirlenmesini sağlamıştır (Dolunay ve Keçeci, 2016: 43209).

“İlk önce batı dünyasında bilgi ve gücü iç denetime kavuşturmak için etik kurallar uygulan- maya başlanmıştır. Bu etik kuralları, bazen yasa gücünde bazen de bir meslek grubunun iç denetim ilkeleri olarak ortaya çıkmaktadır. Her iki durumda da, etik değerler/kurallar bir başka insana ve topluma karşı iç sorumlulukları içermektedir.” (Dolunay ve Keçeci, 2016: 43209).

Diğer alanlar ile ilgili etik meselesi bir yana; çalışma konumuz kapsamında, sadece ileti- şim etiği hususuna değinecek olursak; iletişim etiği, iletişimle ilgili meslekleri ifa eden çalışanların, meslek etiğini ifade etmektedir. Bu kapsamda iletişim etiği, haber ajansların- da, gazetelerde, radyo ve televizyon kuruluşlarında veyahut sanal ortamda (internet üye-

rinden) habercilik mesleğini ifa eden bireylerin ve bununla birlikte, ilgili alanlarda; haber dışı içerikleri oluşturanların, ürünleri yer alan reklamcılarının ve halkla ilişkiler uzmanlarının meslek etiğini kapsamı altına almaktadır (Uzun, 2007: 27).

Medya mensuplarının, iletişim etiği kapsamında; -ülkeden ülkeye nüans farklılıkları olabilmekle birlikte- şu başlıkları verilen genel ilkelere uygun olarak mesleklerini ifa etmeleri beklenmektedir: *Kamu Yararı, Tarafsızlık ve Objektiflik, Kişilik Hakları ve Özel Hayata Saygı, Doğruluk – Dürüstlük, Haber ve Yorum Ayrımı, Haber Kaynağı ve Meslek Sırlarına Saygı ve Sadakat, Eleştiri Sınırlarını Aşmama – İftira, Hakaret, Kötüleme-den Kaçınma, Kişisel Çıkarların Reddi, Terörizm, Şiddet ve Pornografiye Karşı Tavr Alma*.

Diğer alanlardaki etik gibi, iletişim etiğinde de, mesleki etik ilke ve değerlerin oluşturulması ve pratiğe yansımaları, kendini düzenleme ile söz konusu olmaktadır. Kendini düzenleme, yoruma açık ve öznel bir kavram olmakla birlikte; geleneksel anlamda kendini düzenleme, medya çalışanlarının, gönüllü olarak oluşturdukları bir takım kuralı ve bu kuralların pratiğe yansıtılış yöntemlerini ifade etmektedir (Uzun, 2007: 27-28). Kendini düzenleme yöntemleri arasında, mesleki kuruluşların bir araya gelerek, meslek örgütleri oluşturması ve bu örgütlerce genel ilkelerin belirlenerek, denetim gerçekleştirilmesi; devlet tarafından denetim gerçekleştirilmesi; ombudsman (yüksek kamu denetçisi) tarafından denetim gerçekleştirilmesi; okuyucu mektuplarının dikkate alınması gibi örnekler bulunmaktadır.

Diğer yandan, kendini düzenleme olup olmadığı tartışmalı olan, ancak belirli ulusal bağlamlarda kabul edilebilir bir çözüm yöntemi olan bir diğer yöntem de, hukuk aracılığı ile söz konusu olmaktadır. Bu kapsamda, iletişim etiği ilkeleri, yasa koyucu tarafından, normlaştırılır (yasada düzenlemelerine yer verilir). Pek tabii, yasaların, ülkelerin siyasal, kültürel ve yasal geleneklerinin farklılığı nedeni ile, ülkeden ülkeye değişiklik gösterdiği ve bu nedenle de, eğer kendini düzenleme olarak kabul edecek olursak, yasa koyanın kendini düzenlemesi, yani iletişim etiğine yönelik yasal düzenlemeler de, evrensel etik ilkeler bir yana, ülkeler arası farklılık gösterebilmektedir (Uzun, 2007: 28-29).

5. Hukuk ve Etik Temelinde Basın Hak ve Özgürlükleri

Basın hak ve özgürlükleri hususu, insan hakları temelindeki ifade özgürlüğünün, özel bir halidir; ifade özgürlüğü, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde, temel bir hak ve özgürlük olarak, düzenleme altına alınmaktadır.

"Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir." (AİHS, İfade Özgürlüğü, md. 10)

Yüksek önemi nedeniyle, basın hak ve özgürlükleri, Türk ve Kıbrıs Türk anayasalarında güvence altına alınmaktadır.

"Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır." (Türk Anayasası, Basın Hürriyeti, md. 28).

"Herkes, düşünce ve kanaat özgürlüğüne sahiptir; kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz. Düşünce suçu yoktur.

Herkes, düşünce ve kanaatlerini, söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hak, herhangi bir resmi makamın müdahalesi ve Devlet sınırları söz konusu olmaksızın, kanaatini anlatma, haber ve fikir alma ve verme özgürlüklerini kapsar." (Kıbrıs Türk Anayasası, Düşünce ve Anlatım Özgürlüğü, md. 24).

“Yurttaşlar için basın ve yayın özgürdür, sansür edilemez.

Devlet, basın, yayın ve haber alma özgürlüğünü sağlayacak önlemleri alır.” (Kıbrıs Türk Anayasası, Basın Özgürlüğü, md. 26).

Diğer yandan, temel hukuki metinler dışındaki düzenlemelerde de, husus düzenleme altına alınmaktadır.

Bu kapsamda, Türk Hukuku’nda, basın hak ve özgürlüklerinin düzenleme altına alındığı 5187 sayılı Basın Kanunu, “Basın Özgürlüğü” başlıklı 3. maddesi şu şekildedir: “Basın özgürdür. Bu özgürlük; bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma haklarını içerir.”

Basın hak ve özgürlükleri, yukarıda verilen düzenlemelerden temel hukuki dayanaklarını alırken; hususu, iki temel başlık altında detaylandırmak yerinde olacaktır.

İki temel başlıktan ilkinde; haklar, ikinci temel başlıkta ise, hak ve özgürlüklerin sınırları ele alınacaktır.

5.1. Hak ve Özgürlükler

5.1.1. Haber, Düşünce ve Bilgilere Erişim Hakkı

Haber, düşünce ve bilgilere erişim hakkının anlam ifade etmesi, literatürde de ifade edildiği şekilde; haber, düşünce ve bilgi kaynaklarının çeşitliliği ve ulaşılabilirliği ile yakından bağlantılıdır. Diğer yandan, pek çok kaynakta belirtildiği üzere, basının en önemli haber kaynağını devlet ve kurumları oluşturmaktadır. Çünkü devletler, bireyleri doğrudan ilgilendirmekte olan, oldukça kapsamlı bir idari ve siyasal bilgi ve belge arşivine sahiptir (Salihpaşaoğlu, 2007:17).

526

Bahse konu arşive erişim ise, bilgi edinme hakkı kapsamında söz konusu olmaktadır. Bu kapsamda, Türkiye’de, 2003 yılında, 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu yürürlüğe girerken; KKTC’de, 12/200y sayılı Bilgi Edinme Yasası, 2006 yılında yürürlüğe girmiştir.

4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu’nun ilk maddesinde, “Bu kanunun amacı, demokratik ve şeffaf yönetim gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.” hükmüne yer verilirken; benzer şekilde, 12/200y sayılı Bilgi Edinme Yasası’nın beşinci maddesinde, “Bu Yasanın amacı, demokratik ve şeffaf yönetim gereği olan eşitlik tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.” hükmüne yer verilmektedir.

Görüldüğü üzere, her iki yasanın da amacı aynıdır. Buna göre, bir takım istisnalar dışında (devletin güvenliğine, dış ilişkilerine, milli savunmasına ve milli güvenliğine açıkça zarar verecek olan veya ilgili mevzuatta devlet sırrı olarak tanımlanan gizli bilgi veya belgeler ile, ülkenin veya kişilerin ekonomik çıkarlarına zarar verecek veya haksız rekabet ve kazanç sebep olacak bilgi veya belgeler), kamu kurum ve kuruluşların, başvuruların yararlanmasına bilgi ve belgeleri sunma ve tüm başvuruları hızlı, etkin ve doğru şekilde neticelendirmek adına, gerekli tedbirleri alma yükümlülüğü bulunmaktadır (Salihpaşaoğlu, 2007:18).

Bu kapsamlı bilgi ve belge arşivine erişim sağlanması ile birlikte; basının da, güvenilir (saptırılmamış; doğru) yayınlar gerçekleştirebilmesi mümkün olmaktadır (Salihpaşaoğlu, 2007:17).

Bu noktada, belirtilmesi gereken bir diğer önemli hak da, gazetecilerin haber kaynaklarının korunması hakkıdır. Aksi halde, haber kaynakları zarar görebilecek; bunun olumsuz bir neticesi olarak da, haberi iletmekten imtina edebileceklerdir. Buna istinaden, gazetecile-

rin haber kaynaklarını açıklamama hakkı, bir çok ülkede kabul görmüştür (Salihpaşaoğlu, 2007: 20). Ancak bu hususa yönelik somut düzenlemelere, Türk Hukuku ve Kıbrıs Türk Hukuku'nda rastlanmamakta; bu durum, önemli bir eksiklik oluşturmaktadır.

5.1.2. Haber, Düşünce ve Bilgileri Kritize Etme Hakkı

Haber, düşünce ve bilgileri yorumlama ve eleştirme hakkı olarak anılan hakkın, değerlendirme, eleştirme anlamlarını bir arada taşıyan, *kritize* kavramı ile ifadesi, kanaatimizce yerinde ve daha işlevsel olacaktır.

Basın özgürlüğünün önemli bir unsuru olan, haber, düşünce ve bilgileri kritize etme hakkı, ifade özgürlüğü gibi, ancak demokratik yönetim ve toplumlarda, sağlıklı şekilde vücut bulabilmektedir. Çünkü baskıcı rejimler ve bu kapsamda şekillenen toplumlarda, ifade özgürlüğünün kısıtlanması, hatta engellenmesi söz konusu olabilmekte; bu kapsamda da, haberlerin de, kritize edilmesine olanak bulunamamaktadır.

Bahse konu demokratik yönetim ve toplum yapısına sahip ülkelerde, kamu otoritelerinin eleştirilebilmesinin, temel bir nokta oluşturduğu belirtilmek ile birlikte; bahse konu eleştiriler, etik kurallar ve hukuk kuralları çerçevesinde olmalıdır. Bu kapsamda, eleştiriler, ifade özgürlüğü kapsamında gerek kamu otoritelerine karşı, gerekse tüm bireylere karşı yapılabilirken; etik ve hukuk kurallarına uyulmalı; saygınlığı sarsıcı, küçük düşürücü, hedef gösteren, tehdit içeren ifadeler kullanılmamalıdır.

Bu hususun önemli bir örneği olarak; 1985 yılındaki bir sayısında, KKTC'de, dönemin Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş'ın oğlu Raif Denktaş'ı, çeşitli yasa dışı faaliyetler ile ve aynı zamanda, Rauf Denktaş'ı da, faaliyetleri örtbas etmekle itham eden ve Cumhurbaşkanı ile ilgili, mafya babası anlamına gelecek şekilde, baba ifadesini kullanan, *Yenidüzen* gazetesine karşı, Rauf Denktaş'ın dava açması; davanın Denktaş lehine sonuçlanarak, davalıların tazminat ödenmesine hükmedilmesi gösterilebilir.

5.1.3. Haber, Düşünce ve Bilgileri Yayınlama Hakkı

Haber, düşünce ve bilgileri yayınlama (basma ve dağıtma) hakkı, klasik anlamda medya (ana akım medya) düşünüldüğünde, matbaa kurma, süreli ve süresiz yayınlar için izin alma ve teminat yatırma şartına bağlanmasını gerekli kılmaktadır.

Bu kapsamda, belirtelim ki, temel hak ve özgürlüklerin düzenlenmesinde kabul gören iki sistem olan, *düzeltilici ve önleyici* sistemlerden ilkinde, izin alma gibi bir prosedür söz konusu olmaksızın, bireyin tüm sorumluluğu üstlenerek, hatta, verilecek cezayı da göze alarak serbest hareket etmesi söz konusu olurken; ikincisinde, özgürlüklerin kullanılması, sınırların aşılması ve kötüye kullanımın önüne geçilmesi amacı ile, önceden bazı kayıtlar altına alınır; diğer bir ifade ile, özgürlükler sınırsızca kullanılmaz, izin almak veya en azından bildirimde bulunmak gerekir. Bu kapsamda, yasaklayıcı önleme, düzenleyici önleme ve basit önleme gibi alt başlıklar bulunmaktadır. Buna göre, özgürlüğün kullanımı tamamen devlet takdirine bağlı ise, yasaklayıcı; önceden belirlenmiş bir takım şartların yerine getirilmesi halinde, izin verilmesi zorunluysa, düzenleyici; özgürlüğün kullanımı için, izne veyahut bildirimde bulunmak gerek yoksa, basit önleme söz konusu olmaktadır (Salihpaşaoğlu, 2007: 24).

Diğer yandan, belirtildiği üzere, bu hususlar, temelde, klasik medya (ana akım medya) için geçerli olurken; yeni medya için de, farklı şekillerde geçerliliği söz konusudur. Yeni medyada, haber, düşünce ve bilgilerin, yayınlaması meselesi ile ilgili olarak, matbaalar ve matbaalarda basılan eserlerin serbest dağıtımının ötesinde; internete erişebilme ve internet aracılığı ile, bilgi, düşünce ve haberleri paylaşabilme meselesi karşımıza çıkmaktadır. Buna göre, basın mensuplarının, internet aracılığı ile görev ifası söz konusu olduğu zaman; internete erişim ve internet ortamında çalışmalarını paylaşabilme olanaklarının olması gerekmektedir.

Diğer yandan, haber, düşünce ve bilgileri yayınlama hakkı çerçevesinde önem arz eden bir husus da sansürdür. Genel olarak sansür kavramı, belli güç odaklarının kendi menfaatlerini korumak adına uyguladıkları bir mekanizma olarak bilinmektedir (Kasap, 2005: 101; Bourdieu, 2000: 19 vd.). Zaman zaman buna ulusal veya kamusal çıkarlar gibi kisve uydurulmaya çalışılsa da, ağırlıklı olarak belli çıkar gruplarının kazanımlarını koruma gerçeğinin, görünmeyen gerçek olarak değerlendirilmesi kaçınılmazdır. Özetle sansür, güç ve iktidar odaklarının bazı bilgilerin halka ulaşmasını bilerek ve isteyerek engellemek için kullandıkları bir kontrol mekanizmasıdır. Keane, bu durumu; kapitalist toplumlar arasında ve/veya içinde, karşılıklı korumacı, demokratik olmayan bir süreç yaratma eğilimi olarak açıklamaktadır (Bkz. Keane, 1991; Chomsky, 1989). Bu husus da yeni medya açısından, internet sansürü ile söz konusu olmaktadır.

5.2. Sınırlamalar

5.2.1. Başkalarının Şöhret – Saygınlık ve Haklarının Korunması

Başkalarının şöhret, saygınlık ve hakları ifadesi, *kişilik haklarını* ifade etmekte; maddi be-densel değerleri (kişinin hayatı, sağlığı ve vücut bütünlüğü), manevi hakları (dış hayatla, toplumla kurulan ilişkiler ile oluşan, kişinin onur ve saygınlığı, adı, fotoğrafı, özel hayatı) ve mesleki-ticari değerleri (profesyonel becerileri ile ilgili olarak söz konusu olan bilgileri-ni, faaliyetlerini) kapsamı altına almaktadır.

Bazı kaynaklarda, maddi değerlerin basın hak ve özgürlükleri ile ilgili olmadığı ifade edilse de, kanaatimizce, vücut bütünlüğü ve yaşam hakkı gibi maddi hususların da basın hak ve özgürlükleri ile ilgili getirilen sınırlamalar ile doğrudan ilgisi bulunmaktadır. Basın yolu ile, bireylerin vücut bütünlüğüne veya yaşamlarına karşı saldırıların gerçekleşmesi yönün-de teşvik edici haber veyahut bilgilerin paylaşılması, bu duruma örnek gösterilebilmekte ve düşüncemize göre, bu sınırlamaların ilk sırasında gelmesi gereken hususu oluşturmaktadır.

Bazı basın mensuplarının toplumda infial yaratacak ve ilgili kişiye karşı önemli bir tepki doğuracak şekilde haberler hazırlaması, ilgili kişilerin onur ve saygınlığını zedelediği gibi; daha da öncelikli olarak, ilgili kişilerin yaşam hakkına aykırı girişimlerin oluşması için zem-in hazırlayabilmektedir. Bu husus, ileriki başlıklar altında, örneklendirilecektir.

Türk Hukukunda, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu md. 125 uyarınca, “Bir kimseye, onur, şe-ref ve saygınlığını rencide edebilecek nitelikte somut bir fiil veya olgu isnat eden ya da yakıştırmalarda bulunmak veya sövmek suretiyle bir kimsenin onur, şeref ve saygınlığına saldıran kişi...cezalandırılır...”

Kıbrıs Türk Hukuku’nda ise, onur ve saygınlığa karşı işlenen suçlar “Zem ve Kadih” olarak adlandırılmakta; Fasil 154, Ceza Yasası, “Zem ve Kadih” başlıklı altıncı bölüm kapsamında, md. 195/1’de, “Bir kişiye herhangi ağır bir suç isnadında bulunmak ve onu genel nefrete, hakarete veya tiksindirilen duruma düşüren somut bir isnatta bulunulması zemmedici malzeme sayılır.” hükmüne yer verilmektedir.

Fasil 154 md. 196 uyarınca, md. 195’de belirtilen türden bir yayını gerçekleştiren veyahut gerçekleştirme tehdidi ile, haksız kazanım elde etmeye çalışanlar cezalandırılır.

Diğer yandan, AİHS md. 48’de düzenleme bulan “*Masumiyet karinesi ve savunma hakkı*” kap-samında, “Kendisine karşı ithamda bulunulan bir kişinin, yasaya göre suçlu olduğu kanıt-lanıncaya kadar masum olduğu kabul edilecektir.” hükmüne yer verilmektedir.

Türk Hukuku’nda, 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın, 38. maddesi uyarınca, “...suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz...”.

Kıbrıs Türk Hukuku’nda ise, KKTC Anayasası’nın, 18. maddesi uyarınca, “...bir suçtan sanık herkes, suçluluğu yasaya uygun olarak ispat edilinceye kadar suçsuz sayılır...”

Görüldüğü üzere, gerek AİHS, gerekse Türk ve Kıbrıs Türk anayasalarında düzenleme bulan, temel ceza hukuku ilkesi masumiyet karinesi kapsamında, suçu mahkeme hükmü ile sabit oluncaya kadar herkesin suçsuz olacağı kabul edilmektedir.

Basın aracılığı ile, yargılama süreci tamamlanmamış hususlarda, henüz şüpheli olan bireylere ilişkin hükümlü izlenimi yaratan; o suçu işledikleri sabitmişçesine yapılan haberler de, masumiyet karinesini zedelemenin yanı sıra, yine ilgili kişilerin onur ve saygınlıklarını zedeleyici niteliktedir.

Diğer yandan, özel hayatın gizliliğini ihlal eden haberler düşünüldüğünde, belirtmek gerekir ki, basın özgürlüğü gibi, özel hayatın gizliliği de ulusal ve uluslararası kapsamda koruma altına alınmaktadır. Buna istinaden iki hak arasında denge kurulması gerekmektedir.

Özel hayatın gizliliğini ihlal konusunda, bireyin en önemli manevi varlıkları, adı ve resmi olarak kabul edilmektedir. Kişinin izni olmaksızın resminin çekilmesi ve yayınlanması, adının haksız şekilde kullanılması, bu hususa örnek olarak gösterilebilir. AİHM kararlarında, kişi adı ve resmine yönelik saldırılar özel hayatın gizliliği hakkı kapsamında değerlendirilmektedir.

AİHS, "Özel ve aile hayatına saygı hakkı" başlıklı, 8. maddesi şu şekildedir: "Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir

Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak müdahalenin yasayla öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir."

KKTC Anayasası'nın, "Özel Hayatın Gizliliği" başlıklı, 19. maddesi ise, şu şekildedir: "Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. Adli kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır."

Özel hayatın korunması, kişinin giz alanı ve özel alanının korunması üzerine kurulmaktadır.

Bu kavramın genel tanımının verilmekten kaçınıldığı görülmekte ve bu durumun, gelişen teknoloji ve değişim karşısında; bireyin korunabilmesini sağlamak hedefli olduğu kabul edilmektedir.

Özel hayatın gizliliğine bir istisna oluşturan örnek ise, kamu yararadır. AİHS md. 8'de de belirtildiği gibi, kamu yararı söz konusu olması halinde, özel hayatın gizliliği sınırlı ölçüde ihlal edilebilmektedir. Kamuoyunun devamlı olarak dikkatini çeken kişiler ve geçici olarak dikkatini çeken kişiler arası bir ayırım söz konusudur. Ancak her iki grup için de, özel hayatın gizliliği ile üstün kamu yararı kavramları arası denge kurulması gerekmektedir.

5.2.2. Devletin ve Toplumun Korunması; Ahlakın Korunması ve Müstehcenliğin Önlenmesi

Basın hak ve özgürlüklerinin, en önemli sınırlamalarından birini de, devletin ve toplumun korunması oluşturmaktadır. Bu iki husus, iki ayrı sınırlama başlığı olmasına karşın; yakın bağlantıları nedeniyle, çalışmamızda, tek başlık altında ele alınacaktır.

Özgür düşünce ve ifade özgürlüğü ve dolayısıyla da basın özgürlükleri ile, devletin ve toplumun çıkarları arası hassas bir denge kurulması gerekmektedir.

Bu kapsamda, aleniyet kazanan bir bilginin dahi, demokratik bir toplumda gerekli olması ve sosyal ihtiyaç baskısı oluşturması kapsamında, yayınına yasaklama getirilebilmektedir. Pek tabii, bu yönetime, devlet tarafından, siyasi yaklaşımına aykırı tüm haberlerin yasaklanması amacıyla değil; toplumu ve devletin düzenini, olumsuz etkileyecek hususlara iliş-

kin olarak başvurulmalıdır. Bu kapsamda, şiddet çağrısı yapan, ülkeyi bölme girişiminde bulunan, kamu düzenini tehlikeye atan yayınlar yasaklanabilmekte/durdurulabilmektedir.

Türk Hukukunda, 5187 sayılı Basın Kanunu md. 20 uyarınca, cinsel saldırı, cinayet ve intihara özendirme gibi yönlendirmeler yapan yayınlar ile ilgili, para cezası uygulanmaktadır. Diğer yandan, yargılama ile ilgili süreçlere müdahale de bu kapsamda kabul edilebilmektedir.

Türk Hukukunda, 5187 sayılı Basın Kanunu, "Yargıyı Etkileme" başlıklı 19. maddesi uyarınca, düzenlemede sayılan hallerde, yargıyı etkileyen bireylere, para cezası uygulanmaktadır.

KKTC Anayasası, "Düşünce, Söz ve Anlatım Özgürlüğü" başlıklı md. 24 uyarınca ise, "Söz ve anlatım özgürlüklerinin kullanılması, yalnız ulusal güvenlik, anayasal düzen, kamu güvenliği, kamu düzeni, genel sağlık, genel ahlak yararı için veya başkalarının şöhret veya haklarının korunması veya bir sırrın açıklanmasının önlenmesi veya yargının otorite veya tarafsızlığının sürdürülmesi için gerekli ve yasanın koyduğu yöntemlere, koşullara, sınırlamalara veya cezalara bağlı tutulabilir."

Ayrıca, KKTC Anayasası, "Basın Özgürlüğü" başlıklı md. 26'da ise, "Basın ve haber alma özgürlüğü, kamu düzenini, ulusal güvenliği veya genel ahlakı korumak, kişilerin şeref, haysiyet ve haklarına tecavüzü, suç işlemeye kışkırtmayı önlemek veya yargı görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak için yasa ile sınırlanabilir." hükmü düzenleme bulmaktadır.

İlgili düzenlemelerde görüldüğü üzere, toplumun ve devletin korunmasının yanı sıra, ahlakın, etik değerlerin korunması ve müstehcenliğin önlenmesi de düzenleme altına alınmaktadır.

530

6. Yeni Medyadaki Etik Sorunlar: KKTC Örneği

Çalışmamız kapsamında, odaklanılan örnek olan KKTC'de, **Medya Etik Kurulu** adlı kuruluş, medya ve yeni medyada üzerinden yapılan haberlerde, etik ihlallerin giderilmesi amacı ile, 2013 yılında kurulmuştur. İlgili kuruluş, KKTC basınında etik ihlallerin önüne geçilmesi ve/veya etik ihlal söz konusu olduğunda, yaptırım uygulanması ile ilgili, önemli bir adım olarak yorumlanmaktadır.

Medya Etik Kurulu'nun, **İnternet Gazeteciliği Deklarasyonu**'nun birinci maddesinde, "Gazetecilik meslek ilkeleri, internet haber siteleri için de geçerlidir" hükmüne yer verilmektedir. Bu kapsamda, Gazetecilik Meslek İlkeleri, yeni medya üzerinden yayın yapan internet gazeteleri ve dolayısıyla, yeni medya basın mensupları için de geçerlidir. Gazetecilik Meslek İlkeleri'nde yer alan, basın hak ve özgürlüğü ve etik sınırlamalar ile ilgili önemli düzenlemeler şunlardır: *Gazetecinin temel görevi, gerçekleri nesnel bir biçimde, çarpıtmadan, sansürlemeden aktarmaktır (md. 1); Gazeteci, demokratik değerlere ve insan haklarına aykırı yayın yapmamalıdır (md. 2); Üstün kamu yararı olmadıkça, sahibinin izni dışında belge, fotoğraf, ses veya görüntü alınmamalıdır (md. 12); İntihar olayları hakkında, haber çerçevesini aşan ve okuyucu veya izleyiciyi etki altında bırakacak, özendirici nitelikte ve genişlikte yayın yapılmamalıdır. Olayın ayrıntılarından ve uygulanan yöntemin tarifinden kaçınılmalı, olayı gösteren fotoğraf, resim veya film yayımlanmamalıdır (md 13); Gazeteci, kişi ve kuruluşları eleştiri sınırları ötesinde aşığılayan, hakaret içeren ifadeler kullanmamalıdır (md. 21).*

Bu ilkelere dayanarak kararlar üreten Medya Etik Kurulu'nun, özellikle, KKTC'de faaliyet gösteren internet haber sitelerini, etik sınırlar çerçevesinde yayın yapma konusunda uyarıldığı 31 no'lu kararı (<https://goo.gl/1BGHzE>); intihar haberleri ile ilgili yayınlarında, özendirme ve teşvik söz konusu olan medya ve yeni medya haber kuruluşlarına yönelik 12 no'lu uyarı kararı (<https://goo.gl/ja5QL4>); toplumda infial yaratan bir trafik kazası ile ilgili, kazada yaralanan ve o dönem halen yoğun bakımda tedavisi süren bir kişiye ilişkin, internet haber

sitelerinde, hayatını kaybettiği şeklinde gerçeği yansıtmayan haber yapılarak, toplumun ve hasta yakınlarının büyük bir üzüntüye sürüklenmesine ilişkin, 17 no'lu etik ihlal uyarısı kararı (<https://goo.gl/leZcEp>); tecavüz haberlerinde, mağdurun kimliğinin yayınlanmamasına ilişkin haber sitelerini uyarın 34 no'lu kararı (<https://goo.gl/342kMq>) önem arz etmektedir.

Diğer yandan belirtelim ki, kurul, şikayetler üzerine veya re'sen verdiği kararlar, maddi anlamda yaptırım içermemektedir. Diğer bir ifade ile, etik ihlal gerçekleştiren bir medya kuruluşuna veya yeni medya kuruluşuna/sitesine, ihlale konu haberi kaldırma; ihlal nedeniyle tazminat ödenmesini sağlama gibi maddi yaptırımlar uygulayamamakta; daha ziyade, kınama, uyarı gibi manevi yaptırımlar uygulamaktadır. Pek tabii cezalandırma hususunda asli görev mahkemelerindir ancak, basın hak ve özgürlüklerinin sınırlandırılması çerçevesine aykırı şekilde basın mensuplarının davranışları ve yayınları, önceden basın yasası ile de kısıtlanmalı; diğer yandan bu haberlerin internet ortamında paylaşımı ile ilgili de, bilişim yasası yürürlüğe girerek, bu eylemlerin cezalandırılması gerekmektedir. Ayrıca, kuruluşun verdiği kararlar incelendiğinde, ana akım medyaya kıyasen, önemli bir oranın, yeni medyaya üzerinden gerçekleşen etik ihlallere ilişkin olduğu görülmektedir. İnternet üzerinden gerçekleştirilen habercilik faaliyetlerindeki etik ihlallerin yüksek oranda olması, bu ihlallerin, cezasız kalacağı düşüncesi nedeni ile söz konusu olmaktadır.

Özellikle, yeni medya üzerinden gerçekleştirilen yayınlarda, yukarıda sayılan temel basın hak ve özgürlükleri ve sınırlamaları çerçevesindeki temel değerlere, diğer ülkelerde de örnekleri görülen bir takım aykırılıklar söz konusu olmaktadır.

Örneğin, yukarıda yer verilen temel hususlardan biri olan, kişi adı ve fotoğrafının izinsiz yayınlanmaması meselesi kapsamında, KKTC'de bir özel medya kuruluşu tarafından, yeni medya üzerinden bireylerin paylaşımlarının alınması ve bunun gerek medya üzerinden, gerekse yeni medya üzerinden yayınlanması, aykırılık oluşturmaktadır.

Söz konusu eylemin iyi niyet ile yapıldığı genel kabul görmekle birlikte; sosyal medyada paylaşım yapan bir bireyin, adı ve fotoğrafının oradan alınarak, bir yerel gazetede kullanımını isteyip istemediği, öncelikle kendisine sorulmalı, ardından ilgili yayın gerçekleştirilmelidir.

Diğer yandan, KKTC'de görülen en önemli ihlallerden biri de, henüz yargılama aşamasında olan adli olaylar ile ilgili yapılan haberler hususundadır. İlgili olaylarda, henüz kişi hakkında hüküm verilmemişken ve yukarıda belirtilen masumiyet karinesi asılken, şüphelinin, hükümlü olarak yansıtılması ve ad ve soyadının baş harflerinin ve puslandırılmış fotoğrafının değil; açık adı ve fotoğrafının yayınlarda yer bulması, önemli bir aykırılık oluşturmaktadır.

Bu hususa ilişkin örnek olarak;

'Sapık Adam...' (<https://goo.gl/mOvujj>)

'Tecavüzcü...' (<https://goo.gl/0xDXRE>; <https://goo.gl/3Kt6rH>)

'Hırsızlar...' (<https://goo.gl/FBElhw>) gibi ağır ithamlar içeren, onur ve saygınlığı zedeleyici başlıklarla yapılan, ilgililerin ad ve soyadlarının, özel hayatlarına ilişkin bilgilerin, fotoğraflarının yer aldığı haberler gösterilebilmektedir.

Diğer yandan, haberde belirtilen ismin yanlış olduğu ve ilgilinin yapmadığı açıklamalara yer verilen haberler de dikkat çekmekte, yukarıda belirtilen, haber kaynağının doğruluğu, kişi adının haksız kullanılmaması etik ilkelerine aykırılık teşkil etmektedir (<https://goo.gl/FSBrgN>).

Yalan haberle mücadeleye ilişkin, Avrupa Birliği'nin ciddi önlemler aldığı son dönemlerde, KKTC'de de gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

Yine ciddi bir kullanıcı sayısına ulaşan sosyal medya sitesi Facebook da, yalan haber ve paylaşımlarla mücadele kapsamında, yalan haber butonu şeklinde bir önlem almaya hazırlanmaktadır. Çünkü, gerçeği yansıtmayan haberlerin, bireysel hakları ihlali bir yana, ülkeler arası savaş çıkmasına zemin sağlama riski dahi taşıyabileceği görülmektedir. Bu durumun örneği olarak, İsrail Savunma Bakanına atfedilen ve sosyal medya üzerinden yayılan ifadelerin, Pakistan yetkililerince sosyal medya üzerinden cevaplanması ve neredeyse iki ülke arası, savaş çıkacak olması gösterilebilmektedir.

Bu noktada belirtilmelidir ki, internet ortamındaki en önemli etik ihale yol açan hususlardan biri olarak kabul edilen siber suçlar, terör, kamu düzenini bozmak, pornografi gibi başlıklar altında sayılırken; çalışma konumuz açısından ele alınan basın hak ve özgürlükleri çerçevesinde, sınırların iyi çizilememesi ve basın mensuplarının, Sokrates'in belirttiği gibi, bazı bilinçsiz (bilgisizce) yaklaşımları sonucu, internet ortamı üzerinden oluşan etik ihlallerin de, bilişim yasası bulunan ülkelerde, siber suç kapsamında olduğunu hatırlatmak gerekmektedir. Ancak KKTC'de, henüz yürürlükte bulunan bir bilişim yasası olmaması nedeniyle, ilgili suçlar, cezasız kalmaktadır. Bu durum, etik ihlallerin en önemli nedenlerinden biridir.

Sonuç

Çeşitli kural tiplerinden biri olan etik kuralları ile benzeşen ahlak kuralları, hukuk kuralları ile en yakın benzerlik gösteren tür olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda, hukuk kuralları, ahlak kurallarına aykırı olmamaktadır. Bu kapsamda, yukarıda belirtilen ahlaki ve etik değerler kapsamında medya ve yeni medya üzerinden yayın yapılması gerekliliği; hukuk kuralları kapsamında da, bilişim yasaları ile düzenleme altına alınmaktadır.

Ancak, çalışmamızın odak noktası olan KKTC'de, yürürlükte bulunan bir bilişim yasası olmaması; KKTC Cumhuriyet Meclisi'nde, ilgili komisyonda bir bilişim yasa tasarısı hazırlanması ve Genel Kurul'da da, ilgili yasa tasarısının ivedilikle görüşülmesi kararı alınmasına karşın, çalışmamız hazırlanırken, henüz hiç bir gelişme yaşanmamıştır.

Bu kapsamda da, **Kanunsuz suç ve ceza olmaz** temel ceza hukuku ilkesi uyarınca, belirtilen etik ve ahlaki değerlere aykırı haberlerin, yeni medya üzerinden yayınında, haberi hazırlayan ve yayınlayanlara, ceza verilememektedir.

Uzun bir süredir gerekliliği vurgulanan bilişim yasasının yürürlüğe girmesi halinde, yeni medya üzerinden yapılan tüm paylaşımlar ve dolayısıyla da basın mensuplarının yayınları, denetime tabi olacak, böylece de, belirtilen etik ve ahlaki olmayan yayınların önüne geçilecek ve/veya bu tip yayınların yapılması caydırılacak; yapılması halinde ise, ilgililer cezalandırılacaktır.

Diğer yandan, KKTC Basın Yasası'nın revize edilmesi gerekliliği de, açıktır. Çünkü yasada, basın mensuplarının, ana akım medya üzerinden dahi gerçekleştirdikleri yayınların, etik ve ahlaki sınırı çizilmemektedir. Oysa ki, artık yeni medya gibi, ana akım medyaya alternatif oluşturan önemli bir platform bulunmaktadır. Bu kapsamda da, gerek ana akım medya, gerekse yeni medya mensuplarının hak ve özgürlüklerinin sayılması ve sınırlarının çizilmesi hususuna, basın yasasında yer verilmesi gerekliliği hasıl olmaktadır.

Çalışmamızda ele alınan Medya Etik Kurulu'nun, gazetecilik meslek ilkeleri altında yer verdiği, önemli habercilik ilkeleri ve bu çerçevede basın hak ve özgürlüklerinin kullanılması gerekliliği; yukarıda da belirttiğimiz gibi, medya etik kurulunun etik ihlallerde verdiği kararların yüksek önemi haiz olmasına karşın, maddi yaptırımı olmaması nedeniyle, tam anlamıyla etkili olmamaktadır.

Oysa ki, çalışmamızda doğrudan ilgili olmadığı için ele almadığımız, KKTC devleti eliyle ve yasalara dayanarak kurulan ve radyo ve televizyonların yayınlarını düzenleyen Yayın Üst

Kurulu, etik kurulun ilkelerine benzer ilkelere sahip olmakla birlikte, kararlarında, maddi yaptırım uygulayabilmekte ve bu kapsamda, para cezası (tazminat), yayını durdurma gibi kararlar verebilmektedir. Böylece, etik kaidelere uyma hususunda, medya kuruluşları zorunluluk hissetmektedir.

Bu duruma benzer yetkiler ile, etik kurulunun (veyahut devlet eliyle, yasal zemine dayanarak oluşturulacak, medya ve yeni medyada haberciliğinde etik ihlal denetimi yapacak bir başka kuruluşun) donatılması ile, etik ihlallerin, aynı zamanda yasal aykırılıklar olarak kabulü ve buna istinaden de, önlenmesi veya verilen zararın tazmini için, maddi yaptırımlarla desteklenebilecek kararların alınabilmesi sağlanacaktır.

Diğer yandan, etik, basın etiği gibi hususlarda, başta basın mensupları olmak üzere, toplumsal bilincin artması gerekmektedir. Bu husus, yasal boşlukların doldurulmasına ek olarak; devlet politikası kapsamında, bilinçlendirici etkinlikler yapılması; bireylerin; basın mensuplarının ve toplumun bilinçlenmesini sağlamak ile mümkün olacaktır. Bu hususta, KKTC devletinin ve sivil toplum kuruluşlarının, aktif rol üstlenmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Avşar, Zakir ve Öngören, Gürsel. 2010. Bilişim Hukuku. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği.
- Bourdieu, Pierre. 2000. Televizyon Üzerine, Yapı Kredi Yayınları, İletişim-6, İstanbul.
- Chomsky, Noam. 1989. Necessary Illusions: Thought Control In Democratic Society. Boston: South End Press.
- Deflem, Matheu. 1996. Habermas, Modernity and Law. London: Sage Publications Ltd.
- Deflem, Matheu. 2014. "Introduction: Law in Habermas's Theory of Communicative Action", In: Habermas, Modernity and Law, (Trans. Ülker Yükselbaba). İstanbul University Journal of Faculty of Law, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası V. LXXII, I. 1: 877-893.
- Dolunay, Ayhan ve Keçeci, Gökçe. 2016. Copyright Problems in the Turkish Cypriot Law within the framework of Communication Ethics. International Journal of Current Research 8, (12): 43209-43214.
- Kasap, Fevzi. 2005. TV Haberciliği'nde Etik Sorunsalı: Türkiye'de TV Haberciliği Üzerine Bir İnceleme, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, Türkiye.
- Keane, John. 1991. The Media and Democracy. Cambridge: Polity Press.
- Uzun, Ruhdan. 2007. İletişim Etiği Sorunlar ve Sorumluluklar, Ankara: Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Kırkıncı Yıl Kitaplığı No (2).
- Yükselbaba Ülker. 2008. "Habermas'ın Prosedüralist Hukuk Paradigması, Haklar Sistemi Ve Hukuk Devleti", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, LXVI, 1: 221-252.